

“TÊNG PING” TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI CƠ TU Ở HUYỆN NAM ĐÔNG, TỈNH THỪA THIÊN HUẾ

Trần Đức Sáng*

Phân Viện Văn hóa Nghệ Thuật Quốc gia Việt Nam tại Huế, Số 6, Nguyễn Lương Bằng, Tp. Huế, Việt Nam

Tóm tắt. Theo tập tục truyền thống của người Cơ Tu, những người chết một cách bình thường, sau một thời gian dài sẽ được người thân trong dòng họ, cộng đồng làng tổ chức làm nhà mồ (Têng Ping). Đây là một hệ thống tín ngưỡng được tổ chức trên quy mô lớn và diễn ra nhiều ngày, trong đó rất nhiều nghi lễ như chọn đất, khai thác, điều khắc gỗ, nuôi hồn người chết, hiến sinh, ẩm thực của văn hóa dân gian đã tạo nên những nét đặc trưng trong chu kỳ vòng đời của họ. Những hoạt động này với dấu ấn lưu lại cuối cùng là ngôi nhà mồ, ngoài ý nghĩa tiễn đưa linh hồn người chết về với cõi vĩnh hằng, còn thể hiện nhiều giá trị nghệ thuật tạo hình độc đáo, mang đậm tính tâm linh mà người Cơ Tu muốn dành tặng những gì tốt đẹp nhất cho những người đã khuất, điều này đã thể hiện rõ tính nhân văn giữa thế giới người sống và chết. Đây chính là cách nhìn nhận về thế giới quan, nhân sinh quan của họ.

Từ khóa: Làm nhà mồ, dân tộc Cơ Tu, truyền thống, Nam Đông, Thừa Thiên Huế

1. Mở đầu

Têng Ping¹ là một chuỗi hoạt động văn hóa tín ngưỡng mà người sống dành cho người “chết tốt”² được diễn ra nhiều ngày, liên quan đến gia đình, dòng họ, cộng đồng làng. Nội dung và ý nghĩa của Têng Ping là tiễn đưa linh hồn người chết về với cõi vĩnh hằng thông qua các nghi lễ, hiến sinh, cùng những hoạt động ẩm thực, văn nghệ dân gian, ngôi nhà mồ là cái lưu lại sau cùng, thể hiện nhiều giá trị văn hóa độc đáo mang tính nghệ thuật và đời sống tâm linh của người Cơ Tu.

Trong quan niệm truyền thống của người Cơ Tu, khi mỗi thành viên ra đời phải trải qua nhiều nghi lễ như: đặt tên, trưởng thành... và họ “đóng góp” đầy đủ quyền lợi, nghĩa vụ song hành cùng quá trình phát triển của làng, Têng Ping là lễ nghi cuối cùng - *dấu ấn chấm dứt sự tồn*

¹ Trong ngôn ngữ của người Cơ Tu có nghĩa là “làm mồ” (Têng có nghĩa là làm, ping là mồ/nhà mồ)

² Người Cơ Tu cho rằng: “chết tốt” (*chet liêm*) là chết một cách bình thường, không đau đớn, do tuổi già hay đồng nghĩa với chết không có máu, chết trong sự chứng kiến của dân làng.

*Liên hệ: sangkatuic@gmail.com

Nhận bài: 16-09-2020; Hoàn thành phản biện: 11-12-2020; Ngày nhận đăng: 29-12-2020

tại của cá nhân đó đối với cộng đồng. Qua cuộc chia tay này, người sống muốn bày tỏ lòng thương tiếc với người đã khuất và trân trọng những di sản của họ. Người Cơ Tu cho rằng cần làm bằng lòng linh hồn người chết để họ không còn lưu luyến hay trở về khuấy động cuộc sống của người thân. Vì vậy, người sống đã tạo ra những ngôi nhà mồ rất công phu và ám áp qua kiến trúc lẫn trang trí nghệ thuật và chứa đựng nhiều yếu tố văn hóa vật chất lẫn tinh thần, kết nối không gian tâm linh giữa cõi sống, chết cũng như mối quan hệ giữa con người với cộng đồng.

Qua khảo sát thực tế trên địa bàn cư trú của người Cơ Tu ở huyện Nam Đông, tỉnh Thừa Thiên Huế, chúng tôi thấy rằng: *Têng Ping* bao gồm nhiều nghi lễ với quy mô lớn, đóng vai trò quan trọng không chỉ đối với cá nhân, gia đình, dòng họ, mà trong cả cộng đồng. Bằng phương pháp nghiên cứu Dân tộc học, chúng tôi đã quan sát thực địa, phỏng vấn hồi cố, phỏng vấn sâu những người nắm giữ các thông tin quan trọng, phục vụ cho việc thu thập tư liệu về văn hóa truyền thống tộc người. Khảo sát chi tiết các nghi lễ liên quan đến vòng đời người và đặc biệt là *Têng Ping*, đây là việc làm cần thiết có tính chính xác, đầy đủ tư liệu và khách quan. Do vậy, chúng tôi đã cố gắng tham gia nhiều cuộc *Têng Ping* của người Cơ Tu trên địa bàn huyện Nam Đông, ghi chép, mô tả quy trình tổ chức và tìm ra nguyên nhân, biến đổi, thích ứng của *Têng Ping* trong bối cảnh hiện nay.

2. Một vài đặc điểm người Cơ Tu ở huyện Nam Đông

Nam Đông là một trong hai huyện miền núi của tỉnh Thừa Thiên Huế, nằm ở phía Tây Nam, cách thành phố Huế khoảng 50km, có diện tích khoảng 698,77km². Phía Tây giáp huyện A Lưới, phía Đông giáp huyện Phú Lộc, phía Nam giáp huyện Đông Giang, Tây Giang (tỉnh Quảng Nam) và huyện Hòa Vang (thành phố Đà Nẵng), phía Bắc giáp thị xã Hương Thủy. Nam Đông là địa bàn có nhiều xáo trộn về mặt hành chính. Trước năm 1945, vùng đất này được gọi là “nguồn”³ Tả Trạch và Hữu Trạch⁴ của Thừa Thiên Huế. Sau năm 1945, để thành lập một hệ thống hành chính mới, chính quyền cách mạng đã xóa bỏ đơn vị hành chính *nguồn*, hình thành một số xã. Các xã thuộc nguồn Tả nhập vào địa bàn huyện Phú Lộc gọi là xã Đại Hóa, các xã thuộc nguồn Hữu nhập về Hương Trà. Năm 1955, chính quyền Sài Gòn thành lập quận Thượng Du (bao gồm vùng núi Thừa Thiên) rồi đổi tên thành quận Nam Hòa. Sau đó, sắp xếp lại địa danh hành chính theo các quận và địa bàn cư trú của người Cơ Tu thuộc quận 4, gồm 8

³ Từ buổi khai hoang, đầu nguồn các con sông đã được các chúa Nguyễn đặt các tẩn hay trạm giao dịch, thu thuế, trao đổi, buôn bán lâm thổ sản, gọi là nguồn. Mô hình này đến thời nhà Nguyễn vẫn tồn tại và phát huy vai trò của nó, về sau, một số nguồn trở thành địa danh hành chính, tồn tại cho đến năm 1945.

⁴ Nguồn Tả gồm các xã: Thượng Lộ, Thượng Nhật, Thượng Long và Thượng Quảng, nguồn Hữu gồm: các xã Hương Sơn, Hương Hữu (của huyện Nam Đông) Hương Lâm, Hương Nguyên (của huyện A Lưới) và một phần của huyện Hương Trà.

xã: Thượng Nhật, Thượng Long, Thượng Lộ, Thượng Quảng, Hương Hữu, Hương Sơn, Hương Nguyên và Hương Lâm. Đến năm 1976, hai huyện miền núi Nam Đông và A Lưới được thành lập trên cơ sở quận 1, quận 3 và quận 4. Nam Đông gồm 6 xã⁵ và thêm 3 xã kinh tế mới của người Kinh ở từ vùng đồng bằng lên gồm xã Hương Lộc, Hương Phú và Hương Giang. Đến tháng 3 năm 1977, huyện Nam Đông nhập vào huyện Phú Lộc, tỉnh Bình Trị Thiên. Tháng 10 năm 1990, huyện Nam Đông được tách ra từ huyện Phú Lộc bao gồm 9 xã như cũ. Năm 1994, với việc thành lập huyện lỵ Khe Tre, xã Hương Lộc được chia thành 3 xã đơn vị hành chính: Hương Lộc, Hương Hòa và thị trấn Khe Tre [1, tr. 16 - 19].

Từ năm 1994 - 2019, huyện Nam Đông có tổng cộng 11 đơn vị hành chính cấp xã, thị trấn, bao gồm: Khe Tre, Hương Phú, Hương Lộc, Hương Hòa, Hương Sơn, Hương Giang, Hương Hữu, Thượng Lộ, Thượng Long, Thượng Nhật và Thượng Quảng. Tháng 12 - 2019 xã Hương Giang và Hương Hòa được sáp nhập lấy tên là Hương Xuân. Như vậy tính đến thời điểm này, huyện Nam Đông chỉ còn lại 10 đơn vị hành chính cấp xã, thị trấn.

Người Cơ Tu là một trong những tộc người thuộc nhóm ngôn ngữ Mon - Khmer, thuộc ngữ hệ Nam Á, sinh sống ở Việt Nam và nước bạn Lào, có dân số khoảng 92.217 người [6, tr. 9]. Ở Việt Nam, người Cơ Tu cư trú chủ yếu trên ba huyện Tây Giang, Đông Giang và Nam Giang của tỉnh Quảng Nam, một bộ phận sinh sống tại thôn Phú Túc (xã Hòa Phú), thôn Tà Lang và Giàn Bí (xã Hòa Bắc), huyện Hòa Vang, thành phố Đà Nẵng. Ở Thừa Thiên Huế, người Cơ Tu cư trú chủ yếu ở huyện Nam Đông, A Lưới và xã Bình Tiến, thị xã Hương Trà. Ở nước bạn Lào, người Cơ Tu cư trú ở một số tỉnh như Sê Kông, Saravan và Chăm-pa-sắc.

Tên gọi dân tộc Cơ Tu hiện có nhiều cách gọi và phiên âm khác nhau như Katu, Cơ tu, Cờ tu/Tu, K'tu/C'tu, hoặc Ka tu/Tu. Tuy nhiên, cách viết cũng như tên gọi được công nhận chính thức bởi Nhà nước Việt Nam và được sử dụng trong các văn bản hành chính từ năm 1979⁶³ là Cơ Tu/Co-tu. Ở huyện Nam Đông Người Cơ Tu có 11.715 nhân khẩu, sống tập trung ở các xã Thượng Long (2.667 người), Hương Hữu (2.870), Thượng Nhật (2.145 người), Thượng Quảng (1.191 người), Hương Sơn (1.468 người), Thượng Lộ (1.194 người) và Hương Phú (108 người)⁷.

3. Têng Ping truyền thống của người Cơ Tu ở huyện Nam Đông, tỉnh Thừa Thiên Huế

3.1. Quan niệm về linh hồn, cõi chết, nguồn gốc và ý nghĩa Têng Ping

⁵ Gồm các xã: Thượng Nhật, Thượng Long, Thượng Lộ, Thượng Quảng, Hương Hữu và Hương Sơn.

⁶³ Danh mục các thành phần dân tộc Việt Nam (Ban hành theo Quyết định số 121-TCTK/PPCĐ, ngày 2-3-1979).

⁷ Số liệu do Chi cục Thống kê tỉnh Thừa Thiên Huế cung cấp năm 2019.

Có thể nói, *linh hồn* là hạt nhân của mọi tư tưởng tôn giáo [2, tr. 15]. Các tộc người có cùng sinh cảnh cư trú ở khu vực Trường Sơn - Tây Nguyên trên cơ sở có chung quan niệm tương đồng về linh hồn lại có những biểu hiện quan niệm đa dạng và phong phú khác nhau ở từng tộc người cụ thể. Người Bana cho rằng con người có ba hồn [3]; đối với người Ve, khi người chết đi sẽ xuất hiện 2 linh hồn mới, một là linh hồn sống ở bếp nhà khoảng một năm sau thì về với tổ tiên ở Lào, hồn còn lại sống vĩnh viễn ở nghĩa địa [7, tr. 193]; người Ê Đê cho rằng có 3 linh hồn khác nhau trong một cá thể; người Xơ Teng lại có đến 6 linh hồn và có chức năng khác nhau [8, tr. 32]; người Cơ Tu quan niệm, tất cả các loài vật, cây cối đều có “linh hồn”, trong đó, với con người: linh hồn (*rovai*) tồn tại ở 2 dạng, “linh hồn tốt” (*rovai liêm*) và “linh hồn xấu” (*rovai mốp*) tồn tại trong cơ thể của mỗi con người bằng xương bằng thịt, có khi linh hồn sẽ “ẩn nấp” xung quanh nơi cư trú hoặc các vật dụng trong nhà như: chum, ché, công, chiêng... Ban đêm, khi con người sinh học đã ngủ say, hồn sẽ bay đi lang thang đây đó, tìm những mối hiểm họa đang đe dọa để “báo mộng” cho chủ nhân. Trường hợp khi con người ra khỏi nhà, linh hồn sẽ đi theo để dự báo nhận biết những điều xấu sẽ xảy ra bằng những hiện tượng khác thường. Khi con người chết đi, “hồn linh hồn tốt” sẽ theo thân xác của họ “ẩn nấp” tại ngôi mộ để phù hộ cho người thân và đợi đến ngày tổ chức Tâng Ping. Từ đây, linh hồn sẽ về “đoàn tụ” với thế giới tổ tiên, trở thành các vị thần tốt (*AbhòYàng*) và ngược lại khi “cái chết xấu” thì “linh hồn xấu” sẽ theo các “thể lực ác” quay về làm hại bản làng.

Cùng với các quan niệm đa dạng về linh hồn, hầu như các tộc người trên thế giới đều có những quan niệm về “cái chết”, đặc biệt những tộc người có chung một vùng sinh thái văn hóa, tôn giáo tín ngưỡng sẽ có những quan niệm tương đồng. Đối với người Cơ Tu, “cái chết” được nhìn nhận trong 2 trường hợp tốt và xấu. Tùy vào mỗi trường hợp mà cộng đồng làng sẽ có những ứng xử khác nhau.

Trường hợp “chết xấu” (*chet mốp*): Người Cơ Tu cho rằng những cái chết do tai nạn, chết khi sinh nỏ, thú dữ tấn công, chết vì săn máu, chết không rõ nguyên nhân, bệnh lao phổi, bị người khác bỏ độc, tự tử... sẽ là những hiểm họa cho làng, người thân. Một ghi chép của người Pháp khi đến xứ sở người Cơ Tu đã nhận xét về cái “chết xấu” của họ như sau:

“Nhưng thật bất hạnh thay cho những ai bị chết xấu bất thành linh, tức bị rắn, cắn hổ, bị lợn rừng húc hay bị kẻ thù giết bằng lao!, thật bất hạnh cho đàn bà chết khi sinh nỏ, đứa trẻ bị trượt chân xuống vực sâu. Hồn của họ làm đông đúc thêm đám oan hồn lang thang và làm mạnh hơn những thể lực hung ác. Cần phải bỏ nhà, bỏ làng, bỏ rẫy, tránh xa nơi họ chết, sau khi đã giết chết các con vật thuộc về họ. Xác của họ sẽ được đào sâu chôn chặt ở trong một góc rừng âm u để nước xấu trong người họ không thoát ra ngoài. Người ta đặt tượng gỗ trước cửa những ngôi mới, quanh nhà Guol, trên những con đường mòn họ quen đi để hãm dọa và xua đuổi họ, và đẩy họ vào nơi ẩn náu của họ. Cuối cùng, nếu cần, người ta sẽ tiến hành những cuộc hiến sinh đâm máu, những cuộc săn máu để họ người con giết dữ” [5,

tr. 75]. Sau khi chôn cất những trường hợp này⁸, người Cơ Tu không bao giờ đến thăm phần mộ của người xấu số nữa. Điều này có ý nghĩa rằng; người “chết xấu” sẽ không được tổ chức Tâng Ping.

Trường hợp “chết tốt” (*chet liêm*) là chết một cách bình thường, không đau đớn, do tuổi già hay đồng nghĩa với chết không có máu, chết trong sự chứng kiến của dân làng. Lúc đó “*Quan tài không bị lấp đất và trên nắp người đã đặt những thức ăn và những đồ dùng mà người chết thích khi còn sống. Quan tài nằm lộ thiên để cho linh hồn thoát ra và trở về quanh nhà Gwoi và gia đình của nó*” [5, tr. 75] và người chết sẽ được Tâng Ping.

Như vậy, “theo quan niệm truyền thống, người Cơ Tu đã tạo dựng cho mình một thế giới quan về cuộc sống và chết như một làn sương mỏng và có thể *hình dung* được cuộc sống của người chết ở thế giới bên kia tương tự như cuộc sống của mình, nhưng không thể “đến thăm” hoặc “sờ tận tay”. Do vậy, để cuộc sống của người chết và sống không phải níu kéo, nặng lòng thương nhớ và đòi hỏi lẫn nhau, “nên” người Cơ Tu tổ chức Tâng Ping để “cắt đứt” mối quan hệ này, để linh hồn người chết sẽ về đoàn tụ với thế giới tổ tiên và sẽ trở thành các vị “thần tốt” (*abhô Yàng*) luôn giúp đỡ họ qua hình thức “báo mộng”.

Ý nghĩa quan trọng của tập tục này được thể hiện ở những khía cạnh quan trọng sau: Giải thoát linh hồn cho người “chết tốt” có cuộc sống mới bằng những nghi lễ hiến sinh, chia tài sản và ngôi nhà mồ là nơi linh hồn của người chết gắn bó “mãi mãi”. “*Từ nay linh hồn người chết tiếp tục cuộc sống trong gia đình. Hồn là thần tốt nếu nó không bị lãng quên*” [5, tr. 76]. Tập tục truyền thống này cũng có vai trò giải toả tâm lý sợ hãi, nỗi ám ảnh, chết chóc và sự tức giận của các vị thần linh (*Yàng*) để mang lại sự an bình cho cuộc sống người thường. Cuối cùng, thông qua Tâng Ping giá trị kinh tế, uy thế dòng họ, làng bản của người Cơ Tu qua các nghi lễ hiến sinh, nhà mồ được thể hiện rõ nét và linh hồn người chết cũng tự hào về con cháu của mình khi được tổ chức Tâng Ping.

3.2. Quy trình Tâng Ping truyền thống của người Cơ Tu ở huyện Nam Đông, tỉnh Thừa Thiên Huế

3.2.1. Giai đoạn chuẩn bị

Tâng Ping của người Cơ Tu chỉ dành cho những đối tượng “chết tốt”, thời gian ấn định để tổ chức nghi lễ này không cụ thể, nhưng ít nhất cũng phải 5 năm sau khi chết. Quy mô tổ chức Tâng Ping cũng không cụ thể cho từng đối tượng. Nhiều dòng họ có khi chỉ tổ chức cho một người và có lúc lên đến nhiều người. Dòng họ của người Cơ Tu theo phụ hệ nên các hoạt

⁸ Đối với trường hợp chết xấu, những người thân của kẻ xấu số phải đi chôn cất tử thi. Họ dùng cá lóc cắt lấy đầu và dùng máu của chúng bôi lên những người mai táng, với ý nghĩa sẽ bài trừ những hồn ma xấu theo họ về làm hại mọi người.

động này chủ yếu thuộc về nhà trai trưởng hoặc chủ họ. Do hoạt động kinh tế truyền thống của người Cơ Tu dựa vào nương rẫy, chu kỳ của một mùa vụ thường gói gọn trong một năm nên thời gian tổ chức sẽ được thực hiện vào những tháng nông nhàn, thông thường vào khoảng tháng 12 âm lịch, sau khi thu hoạch xong mùa rẫy, lúa đã đưa về kho là thời điểm “tổ chức” thích hợp nhất.

Người Cơ Tu thường dựa vào mặt trăng để nhận biết dấu hiệu thời gian cũng như nông lịch và ngày tháng tốt để tổ chức các nghi lễ. Mỗi hoạt động được nhìn từ dấu hiệu của mặt trăng và tương ứng với 30 ngày trong tháng. Đối với Têng Ping, người Cơ Tu cũng phải chọn “ngày lành” để tổ chức. Vào một ngày “đẹp trời”⁹, chủ nhà đi đến khu nghĩa địa ở phía Tây, nơi dành riêng cho những người “chết tốt” trong gia đình và dòng họ (*cabu*) để tìm vị trí đất tốt¹⁰ chuẩn bị cho việc dựng nhà mồ trong thời gian tới. Người Cơ Tu quan niệm, đất đai trên rừng ma đều có chủ, muốn nhận biết điều này cần phải thử đất (*xo ca tiéc*), đây là công việc đơn giản nhưng mang nhiều tính chất tâm linh. Sau khi chọn được đám đất ưng ý, họ cầu khẩn các vị Yàng trong rừng, xin chỉ phần đất tốt cho gia đình chọn làm nhà mồ - nơi yên nghỉ cuối cùng của người đã khuất. Khi đã chọn được đám đất ưng ý, người Cơ Tu ấn định thời gian và thông báo cho người thân ở xa sắp xếp công việc của mình để về dự Têng Ping.

Têng Ping là một hoạt động lớn, tốn kém về mặt kinh tế cũng như thời gian chuẩn bị. Do vậy, các thực phẩm như trâu, heo, gà, cá và các loại nếp được gia chủ chuẩn bị sẵn từ trước, đặc biệt là trâu, heo, gà, cá và các nông sản như sắn làm rượu, nếp, các thú rừng hoặc được bảo quản trên bếp lửa bằng cách hun khói, bỏ ống tre

Gỗ làm nhà mồ cũng được người thân trong dòng họ vào rừng khai thác, chuẩn bị sẵn. Theo luật tục người Cơ Tu, việc chọn gỗ làm nhà mồ phải đảm bảo một số những nguyên tắc như: gỗ có độ mềm vừa phải, dễ gia công, chịu được những tác động của môi trường, phải là gỗ

⁹ Trước đây người Cơ Tu tính lịch bằng trăng, thông thường họ chọn ngày *đhạ* tương ứng với các ngày 7, 8, 23, 24 (âm lịch), *đhạ* là một tấm gỗ hình bán nguyệt dùng bảo vệ kho lúa chống chuột và một số động vật nhỏ phá hoại vào những ngày này mặt trăng có hình như vậy, nên người ta gọi là *đhạ*.

¹⁰ Người Cơ Tu ở Nam Đông có nhiều cách thử đất khác nhau, nhưng phổ biến nhất chúng tôi nhận thấy một số cách sau:

Cách thứ nhất: Người Cơ Tu ở xã Thượng Long thường dùng trứng gà (*ca râu a tít*) ném vào vị trí đất đã chọn, nếu quả trứng đó bị vỡ ra, đám đất này sẽ được chọn, và ngược lại. Một cách thử đất khác là lấy quả trứng chôn xuống chỗ đất định chọn, ba đến sáu ngày sau nếu quả trứng đó vẫn nằm nguyên, không bị lộ ra ngoài thì đó là đất tốt.

Cách thứ hai: Người Cơ Tu ở xã Thượng Quảng, Thượng Nhật, Thượng Lộ, Hương Sơn và Hương Hữu thường dùng ruột của cây đót (*a teeng*): dùng 6 sợi dây trong ruột của một cây đót, cột các múi đó lại với nhau một cách ngẫu nhiên. Nếu các sợi dây đó liên kết nhau tạo thành một vòng tròn, thì chỗ đất đó được chọn làm nhà mồ và ngược lại

Cách thứ ba: Dùng 6 hạt gạo đặt vào trong ống lồ ô nhỏ, sau một đêm nếu các hạt gạo trong đó không bị vỡ ra thì đất đó sẽ được chọn làm nhà mồ và ngược lại...

cây nguyên khôi, cây không bị chết, bị cong vênh, không bị các cây dây leo bám vào... Người Cơ Tu cho rằng những cây bị lỗi thường đã có chủ, nên không được khai thác. Khi chọn được những cây ưng ý, người Cơ Tu đánh dấu quyền sở hữu của mình lên thân cây báo hiệu cho những người đến sau không được khai thác. Việc khai thác gỗ được tiến hành vào những ngày tốt, nhưng nằm về cuối tháng (khoảng 23, 24 âm lịch), trên đường đi nếu phát hiện thấy những dấu hiệu xấu như nghe tiếng con mang kêu thì công việc bị hủy bỏ...

Những công đoạn chuẩn bị cho Tết Ping như chọn đất, khai thác gỗ, vật phẩm... đều do những người đàn ông đảm nhiệm. Đối với nữ giới, những hoạt động chăn nuôi, chuẩn bị gạo nếp, men rượu... cũng không kém phần quan trọng, bởi công việc tuy đơn giản nhưng mất nhiều thời gian, đặc biệt là những người biết dệt vải, dành thời gian dệt nên những tấm thổ cẩm đẹp để tặng cho người quá cố khi về với thế giới tổ tiên....

Việc đóng góp tài sản cho những ngày Tết Ping của dòng họ cũng được gia chủ bàn bạc kỹ lưỡng. Nguyên tắc đóng góp trong các nghi lễ truyền thống của người Cơ Tu được quy định theo nhà bên nội/traai và ngoại/gái. Nếu nhà phía bên nội tổ chức Tết Ping thì những người đóng góp phải là con vật 4 chân, cùng một số vật phẩm như gạo, nếp, rượu. Nếu nhà bên ngoại tổ chức thì các lễ vật sẽ là con vật 2 chân, cùng một số cá, chiếu, đồ dệt. Trường hợp đóng góp này cũng áp dụng tương tự cho phía thông gia của con cái trong gia đình, dòng họ. Đối với những người ngoại tộc, việc giúp đỡ hay đóng góp đều tùy thuộc vào hoàn cảnh kinh tế của họ.

3.2.2. Quy trình thực hiện

Làm nhà mồ là bước đầu tiên của quy trình thực hiện tập tục truyền thống này. Vào ngày đã ấn định, người thân đã tập trung nhà gia chủ để tiến hành công việc Tết Ping. Việc đầu tiên là dọn dẹp vị trí định sẵn nơi đám đất đã được chọn từ trước. Tại đây, những người thợ trong làng sẽ thể hiện đôi bàn tay tài hoa của mình để biến những khúc gỗ thành một công trình nghệ thuật tâm linh. Sau một thời gian, ngôi nhà mồ được hoàn thành. Do quan niệm làm nhà mồ mang tính chất tâm linh, liên quan đến cái chết, nên trong quá trình tạo tác, tất cả các thành viên phải chế tác trực tiếp tại nghĩa địa, không được mang về khu vực làng. Trước đây, người Cơ Tu không có thước đo, do vậy họ dùng các bộ phận trên cơ thể người để quy chuẩn cho ngôi nhà mồ. Ví dụ: dùng các sải tay, gang tay, ngón tay, khuỷu tay... làm thước. Đặc biệt là các nghệ nhân dùng rìu, rựa, một số dụng cụ đơn giản để chế tác nhà mồ. Đối với các dòng họ, nếu tổ chức Tết Ping cho nhiều người, thì thời gian tạo tác ngôi nhà mồ càng lâu và kích thước càng lớn. Trong thời gian này, người dân tập trung tại nhà gia chủ để giúp đỡ một số công việc cần thiết và đợi ngày tiến hành nghi lễ chính thức. Các lễ vật gia đình con rể (*cha xao*), gia đình

con dâu (*cha xui*) cùng một số người thân cũng được mang đến đây đủ¹¹. Với “*cương vị*” là *khách mời* nên gia chủ cũng chuẩn bị các thực phẩm để tiếp đãi.

Những ngày tiếp theo vẫn là những hoạt động ăn uống vui mừng trong khuôn khổ thực phẩm gia chủ có sẵn. Luật tục Cơ Tu quy định, khi trong làng tổ chức các hoạt động liên quan đến tang ma, những công việc khai thác, săn bắn, sản xuất sẽ bị cấm. Do vậy, hằng đêm người trong làng tập trung tại nhà gia chủ ăn uống, trao đổi các công việc về làm nhà mồ, giúp đỡ gia chủ khi có việc cần. Thời điểm này các hoạt động nói lý¹² được diễn ra giữa những người lớn tuổi, các gia đình thông gia... Chính nơi đây sẽ giúp những người trẻ tuổi được học thêm kinh nghiệm sống từ những người đi trước.

Khi ngôi nhà mồ cơ bản đã hoàn thành, người Cơ Tu tiến hành *bốc mộ*, công đoạn thứ hai và cũng là một trong những công đoạn quan trọng trong Têng Ping. Bởi các hoạt động chính về những nghi lễ sẽ bắt đầu vào giai đoạn này. Người thân của những người chết đi đến nghĩa địa của làng¹³ để lấy hài cốt những người đã khuất. Trước khi đào các ngôi mộ, người Cơ Tu đã chuẩn bị một số lễ vật như máu gà, heo, cá, bánh quýt, rượu để ném xuống từng ngôi mộ cho các “hồn ma” ăn. Trong quá trình thực hiện những nghi lễ này, luôn phải có trống, chiêng đi kèm. Người ta nhặt lấy phần xương của người chết còn sót lại trong quan tài gói cẩn thận vào những tấm chiếu, dùng những tấm vải áo, váy đẹp nhất được đắp lên hài cốt người chết và mang về nhà, để ở một góc sân¹⁴. Khi đã hoàn tất việc lấy hài cốt người chết, người Cơ Tu thường lật ngửa nắp quan tài lên, với ý niệm sau này trong gia đình và dòng họ (*cabu*) sẽ có ít người chết.

Tại nhà của gia chủ, người Cơ Tu dựng lên một cái lều bằng những tấm vải thổ cẩm (*halâu bhui*) để các linh hồn người chết trú ngụ trong thời gian đưa họ về *nhà mới*, đây chính là “*cơ hội*” cuối cùng để người thân “*chăm sóc*”, “*chuyện trò*” với linh hồn người đã khuất, công đoạn này gọi là “*Nuôi hồn người chết và hiến sinh*”. Người Cơ Tu tin rằng, sản phẩm dệt sẽ tránh những hồn ma xấu từ trên cao làm hại mọi người, nó là những *ranh giới/không gian thiêng* giữa cõi sống và cõi chết hay nói cách khác sản phẩm dệt đã phân định khu vực mà người chết xấu/ma xấu/yàng xấu (*abhui Yàng*) và chết tốt/ma tốt/yàng tốt (*abho yàng*) không bao giờ được

¹¹ Họ đến góp lễ cho gia chủ và ở lại đây cho đến khi công việc kết thúc.

¹² Người Cơ Tu dùng nghệ thuật ẩn dụ mượn các hiện tượng thiên nhiên, con vật, các hoạt động xã hội... nói lên ý muốn hay cuộc sống của mình, để người nghe “*phải hiểu*” và đáp lại những lời tương tự hoặc biết ý định của người hát để đáp ứng các “*nhu cầu*” của người hát.

¹³ Cũng có khi người ta chôn cất người chết trên những quả đồi, họ gọi là *bôn ping* (*bôn* tiếng Cơ Tu là quả đồi, *ping* nghĩa là mồ).

¹⁴ Trong quá trình khảo sát, chúng tôi thấy một số trường hợp ở xã Thượng Quảng mang hài cốt người chết về nhà và đưa vào khu vực cúng. Tuy nhiên khi khảo sát các trường hợp ở các xã Thượng Long, Thượng Lộ, Hương Sơn thì những hài cốt của những người chết sẽ đưa đến nghĩa trang và đặt ở đó, đợi đến ngày gia chủ mang linh hồn và bàn thờ ra nghĩa trang, rồi mới bỏ vào quan tài nhỏ, rồi đưa vào nhà mồ.

lẫn lộn trong vào các nghi lễ. Vì vậy, sản phẩm dệt luôn có mặt trong những cái “chết tốt” (*chết liêm*) của người Cơ Tu, nó được hiện diện với nhiều chức năng khác nhau, là chủ đề trang trí ở khu vực thờ cúng, dùng tấm vải đẹp tạo nên một *gian thờ* trong ngôi nhà, hay trùm lên thi thể, phủ kín quan tài người chết. Bên trong lều cúng được đặt những vật phẩm như chum, ché và các đồ dùng sinh hoạt hàng ngày, đặc biệt là những trang phục, trang sức... để chuẩn bị cho các nghi lễ tiếp theo.

Trước ngày diễn ra lễ chính của Têng Ping, mọi công việc gần như hoàn tất, cột trầu đã dựng lên, trầu cũng đưa vào cột để chuẩn bị cho cuộc hiến tế vào sáng sớm ngày mai. Nếu như trong các cuộc hiến sinh trầu của người Cơ Tu liên quan đến những lễ hội của cộng đồng cột đâm trầu được làm công phu, thể hiện nhiều giá trị nghệ thuật cũng như tâm linh trên đó, thì ngược lại, cột đâm trầu trong Têng Ping của Cơ Tu rất đơn giản¹⁵. Họ chỉ lấy một thân cây nhỏ chôn xuống đất với chức năng giữ trầu chạy vòng quanh cây cột, phần đầu cột có đặt những thanh tre vót tua (*zi nor*), tạo nên biểu tượng bông lúa.

Thời gian quan trọng nhất của Têng Ping là các hoạt động nghi lễ sẽ được diễn ra vào đêm hôm đó. Tất cả các nghi lễ cúng tế được tập trung vào giai đoạn này. Đối với người Cơ Tu, các hoạt động cúng tế thường chia ra hai giai đoạn. Giai đoạn đầu gọi là “cúng sống” (*bhuôi hât*), có nghĩa là đưa con vật hiến tế vào trước bàn thờ để trình báo với các vị *Yàng* là họ sẽ dâng con vật này lên cho các *Yàng*, “con vật này đang sống, chúng tôi muốn dâng lên các linh hồn tốt, cầu xin các vị hãy đón nhận linh hồn của chúng và đợi các lễ vật được nấu chín rồi mời các ngài về dự”¹⁶. Trong quá trình cúng, người Cơ Tu đánh chiêng trống để báo hiệu cho các “hồn ma” về chứng kiến.

Trong lều “cúng ma”, mỗi linh hồn người chết được người Cơ Tu dành “một mâm” (*apó abhui*) bằng gỗ hình vuông có kích thước khoảng 40cm, bốn góc có hình tượng người nam nữ nhảy múa, đánh trống, thổi kèn, hình đầu gà... được tô vẽ bởi ba màu đen, đỏ và trắng. Bên trong được đặt một số đồ ăn cho các “linh hồn” như trứng gà, rượu, thuốc lá, cơm, chuối và một số bộ phận nội tạng của vật hiến sinh¹⁷ cùng váy, áo, thắt lưng cho nữ giới và những tấm khố, choàng cho nam giới. Tất cả các mâm này sẽ được đưa ra nhà mồ và đặt lên đó vào những ngày cuối cùng, đây chính là nơi dành cho linh hồn người chết đi theo.

¹⁵ Để giải thích điều này, chúng tôi đã phỏng vấn/hỏi rất nhiều già làng ở các thôn và được nghe câu trả lời như sau: đây là việc liên quan đến tang ma, nên làm xấu. Nếu làm đẹp, con ma (linh hồn người đã khuất) thấy thích và muốn về đòi ăn trầu liên tục sẽ gây những ảnh hưởng xấu đến làng bản...

¹⁶ Theo ông Hồ Văn Sự, thôn La Hồ, xã Thượng Lộ, huyện Nam Đông, tỉnh Thừa Thiên Huế.

¹⁷ Người Cơ Tu cho rằng, thế giới của các hồn ma luôn khác với người, do vậy thức ăn dành cho các linh hồn, nên không được nấu chín.

Đêm hôm đó, tiệc đãi khách tiếp tục diễn ra, nhưng với không khí linh thiêng. Việc cúng tế, các món ăn có phần thịnh soạn hơn, tất cả các lễ vật mà người thông gia, họ hàng mang đến đều được dâng lên cho linh hồn người chết. Các gia đình thông gia, họ hàng và những người đã tham gia lấy hài cốt của người đã khuất đều có mặt đông đủ, họ được trân trọng mời vào gian giữa để gia chủ nói lời cảm ơn qua hình thức nói lý. Từ đây đến sáng mọi người cùng đánh trống, chiêng thay nhau nhảy múa xung quanh trầu. Trong Tềng Ping, những người phụ nữ thường múa (*yayā*) hoặc khóc thương người chết (*ca lâu*). Đàn ông dùng tiếng trống, chiêng để kể lại những việc người chết trước đây thường làm (*ca lênh*)¹⁸.

Người Cơ Tu quan niệm khi gia đình có chuyện vui, thì các thế lực hung ác, các hồn ma của những người chết xấu sẽ “làng vàng” xung quanh. Vì vậy họ thường dùng những ống tre đựng một ít máu và một số thức ăn để ở ngoài đường, “dành riêng” cho chúng. Do tổ chức đâm trầu liên quan đến người chết, nên người Cơ Tu tiến hành vào khoảng 4-5 giờ sáng. Đối với người Cơ Tu, trong các nghi lễ hiến sinh bao giờ cũng tiến hành cúng sống (*bhuôi hất*), tức là cúng trầu còn sống cho thần linh, mời các thần về tham dự và chứng kiến. Tại đây, không khí của nghi lễ đã đến, khi tất cả các lễ vật “dâng lên” cho trầu đã được chuẩn bị, người ta mang lễ vật nhảy múa xung quanh con trầu với ngụ ý dâng lên trầu các đồ vật mà họ có¹⁹. Nghi lễ đâm trầu trong Tềng Ping của người Cơ Tu phải tuân thủ những quy tắc sau: (1). Trước khi giết trầu, người Cơ Tu phải khóc thương trầu (*noi tori*); (2). Phải có một người khác dòng họ (thông thường là người con rể) cầm vũ khí với hành động “đâm giá vờ” qua lưng trầu. Bởi xuất phát từ quan niệm nếu cùng dòng họ, đâm trầu sẽ có nguy cơ làm hại tới người thân; (3). Khi trầu chết, họ đổ xôi, rượu vào miệng trầu với ý nghĩa linh hồn của trầu khi về với các thần linh sẽ được ăn uống đầy đủ, đồng thời truyền tải ước nguyện của họ đến với tổ tiên, cầu mong tổ tiên ban cho cuộc sống yên bình, không về phá hoại người sống, mùa màng tươi tốt; lấy những tấm vải đẹp, chiếu đẹp đắp lên vết đâm trên mình trầu khi nó ngã xuống, với ngụ ý là động viên nó hãy đến với các vị *abhô yàng* và báo rằng từ nay trầu thuộc về họ, những sản phẩm dệt là một phần của cái mà con người đã dành cho trầu, đây là hình ảnh mang đậm tính nhân văn của họ.

¹⁸ Người Cơ Tu có 2 loại trống; trống lớn (*ca thu*), trống nhỏ (*chorgăc*) sử dụng trong nhiều mục đích khác nhau. Việc sử dụng trống lớn luôn dành cho những nghi lễ có hiến tế trầu và phải đi kèm với trống nhỏ. Đi cùng với trống là công (*gông*), chiêng (*ching*) và *porono* (một loại chiêng nhỏ, có lối đánh riêng). Đối với công chỉ sử dụng vào các nghi lễ lớn có đâm trầu và một số hoạt động liên quan đến tang ma. Kiểu đánh công, chiêng trong Tềng Ping thường kết hợp với trống và có 2 nhịp điệu, điệu thứ nhất thứ nhất được đánh trong nghi thức “cúng sống” (*bhuôi hất*), “cúng chín” (*bhuôi chân*), nuôi “linh hồn người chết” (*băn ro vai camoach*), “khóc trầu” (*noi tori*), *calâu* và *calênh*. Cách đánh thường nhanh và đều đặn không được ngắt quãng (*đhrung luou*). Điệu thứ 2 được đánh trong khi chờ đợi các phần thịt cùng một số thức ăn nấu chín và khi tiễn đưa linh hồn người chết ra mộ mới. Kiểu đánh thường chậm và cùng một nhịp điệu, được lặp đi, lặp lại nhiều lần.

¹⁹ Biểu hiện này được thể hiện bằng nhiều hình thức như: Các cô gái, chàng trai nhảy múa xung quanh con trầu đã buộc vào cột, những người phụ nữ cầm tấm vải vừa múa vừa đưa lên mình trầu...

Khi các bộ phận của vật hiến sinh được nấu chín, người ta tiến hành “cúng chín” (*bhuôi chân*), tuy nhiên đối với các loại thức ăn để dâng lên cho người chết được đặt vào “mâm ma” (*apó abhui*) với đầy đủ lễ vật, đặc biệt là máu, gan và lòng của động vật được cúng tế, những thứ này thường lược không chín để “phân biệt thức ăn của ma và thức ăn của người”. Việc “cúng chín” cho linh hồn ăn được tiến hành, đây là lần cúng cuối cùng trong quá trình nuôi hồn người chết tại nhà. Trước khi tiến hành nghi lễ, người Cơ Tu sắp đặt một nhóm người lớn tuổi tượng trưng cho thế giới người sống có những cuộc trình diễn trao các lễ vật cho nhóm tượng trưng của thế giới người chết, sau đó tiến hành đưa các linh hồn người chết ra nghĩa địa.

Công đoạn đưa “linh hồn” ra mộ (*bhôi loi đung abhui*) được tiến hành vào lúc sáng sớm. Có thể nói đây là cuộc “chia ly” cuối cùng giữa linh hồn người chết và những người đang sống. Để “đánh lừa” các linh hồn không muốn rời xa người thân, người Cơ Tu đã tạo nên một cuộc “giàng co” giữa người mang những chiếc mâm ma tượng trưng cho thế giới người chết với nhóm người tượng trưng cho thế giới người sống, tạo nên những cuộc “quyến luyện” không muốn chia tay. Trên đường đến nghĩa địa, những người tham gia đều phải đi dưới một tấm vải zèng lớn để tránh những điều xấu xảy ra. Theo Tạ Đức: “Quan niệm của các vị tổ tiên thân linh mạnh và thiêng nhất là từ trên trời xuống, màu đỏ là màu của máu, của linh hồn, nên được các Ngài ưa thích, người Katu có tục dùng các tấm vải thiêng có màu đỏ tạo nên mái của ngôi “nhà thân” nơi các già làng dùng máu gà, trâu cúng mời gọi thân linh, tổ tiên của làng mình về nhận lễ” [4, tr. 26]. Ra đến nghĩa địa, các hài cốt được đưa vào những quan tài nhỏ, rồi đặt vào trong nhà mồ²⁰. Quan tài được đặt theo hướng Nam - Bắc, bởi ở hướng đó, linh hồn con người được siêu thoát, được tự do, sống cùng với tổ tiên. “Quan tài được đặt hoặc dưới hố, trên quan tài của tổ tiên, hoặc ngang mặt đất trên các tấm gỗ. Người sống sẽ rưới rượu xuống đất để hồn người chết uống mừng khi gặp lại tổ tiên. Từ nay hồn người chết sẽ tiếp tục sống cuộc sống gia đình mình” [5, tr. 76].

Kết thúc của Tết Ping là hình thức “chia cửa” cho người chết. Các vật dụng được chia cho người chết thường là những vật gắn bó quen thuộc với người quá cố, đối với nam giới bao gồm người ta cũng phải chia cho họ một cái gùi ba ngăn (*talet*), tẩu thuốc, dụng cụ săn bắn như ná, ống tên, mác lao, rìu, rựa... Nữ giới cũng tương tự, họ được người sống tặng gùi, rựa, nón đội đầu... Tất cả đều tuân thủ đúng theo luật tục, khi đặt xong, họ lặng lẽ ra về, không gây ồn ào, không “ngoảnh đầu” lại và những thức ăn dư thừa đều phải bỏ lại không được mang về nhà.

²⁰ Quan tài được sắp xếp theo trình tự: Hai đầu quan tài nằm theo hướng Bắc - Nam. Quan tài của những người nhỏ tuổi được sắp xếp vào hàng dưới cùng và như vậy những người già nhất sẽ nằm trên cùng.

4. Thay lời kết

Như vậy, trong chu kỳ vòng đời của người Cơ Tu, Têng Ping là công đoạn cuối cùng không thể thiếu đối với người chết tốt. Lần tiễn biệt cuối cùng này đã giải thoát tâm lý sợ hãi cũng như trả được món nợ *tâm linh* mà người đang sống phải thực hiện, đây là dòng chảy vô tận tiếp nối của những người sống, để khi đến lượt phải ra đi, họ cũng được người ở lại tổ chức Têng Ping như ngày xưa mình đã báo hiếu. Mặc dù là một nghi lễ tang ma được tổ chức sau khi người đã chết nhiều năm, nhưng qua Têng Ping người Cơ Tu đã cho chúng ta thấy rõ thế giới quan của họ, cách ứng xử giàu tính nhân văn của con người và cộng đồng với những người đã khuất. Không những thế, các nghi lễ còn thể hiện tính cầu mùa của cư dân nương rẫy, nghệ thuật tạo hình, văn nghệ dân gian, âm thực... của họ. Đó là những nét chấm phá quan trọng về thế giới *bên kia* của người sống và chết.

Hiện nay, đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của người Cơ Tu ở huyện Nam Đông có nhiều thay đổi, hoạt động kinh tế nương rẫy, hái lượm nhường chỗ cho mô hình canh tác ruộng nước. Các hộ gia đình đã áp dụng các phương pháp khoa học, kỹ thuật để trồng các loại cây công nghiệp, phát triển mô hình vườn rừng, làm chuồng trại chăn nuôi gia súc, gia cầm thay cho hình thức chăn thả tự nhiên. Để phù hợp với điều kiện sản xuất mới, người Cơ Tu bắt đầu tách hộ, giãn dân phá vỡ không gian kiến trúc làng truyền thống. Những ngôi nhà sàn chật hẹp được làm bằng nguyên liệu tranh, tre, nứa, lá trở nên không phù hợp đã được thay thế bằng nhà kiên cố. Những nghi thức liên quan đến các vị thần lúa, cùng một số tập quán không còn nặng nề như trước. Và tất cả được đơn giản hóa, khi những yếu tố thiêng trong quan niệm cổ truyền không còn cơ sở được khuyến khích tồn tại. Các nghi lễ trong chu kỳ vòng đời của người Cơ Tu cũng được nhìn nhận theo xu hướng mới, không còn đặt nặng theo phong tục truyền thống, đặc biệt là Têng Ping. Trong quan niệm của người Cơ Tu, thế giới người chết cũng tương tự như cuộc sống hiện tại của trần gian, linh hồn người chết muốn người sống tổ chức Têng Ping cho mình bằng những ngôi nhà mồ bằng chất liệu mới, thời gian tổ chức làm nhà mồ sẽ phụ thuộc vào những “giấc mơ” theo yêu cầu của linh hồn người chết, thậm chí có những hộ gia đình *quên làm nhà mồ* cho những người đã khuất. Bên cạnh đó, tài nguyên rừng ngày càng khan hiếm, số lượng nghệ nhân điêu khắc trong các làng không còn nhiều, khó có thể làm một nhà mồ theo kiểu truyền thống. Thực tế hiện nay, việc xây dựng nhà mồ với chất liệu mới của người Cơ Tu trên địa bàn huyện Nam Đông phần nhiều phải thuê thợ nề người Kinh xây dựng, điều này đã làm biến đổi về mặt cấu trúc, hình dáng lẫn hoa văn trang trí của ngôi nhà mồ... Vì vậy, cần xác định rõ vai trò quan trọng của Têng Ping trong đời sống văn hóa của người Cơ Tu để có hướng bảo tồn phù hợp bối cảnh nông thôn mới hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban chấp hành Đảng bộ huyện Nam Đông (2003), *Lịch sử Đảng bộ huyện Nam Đông (1945 - 2000)*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
2. Nguyễn Từ Chi (1996), “Cõi sống và cõi chết trong quan niệm cổ truyền của người Mường”, trong *Góp phần nghiên cứu văn hoá tộc người*, Nxb. Văn hóa Thông tin & Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật, Hà Nội.
3. Nguyễn Từ Chi (1996), “Thăm nhà mà Bana và Jarai”, trong *Góp phần nghiên cứu văn hoá tộc người*, Nxb. Văn hóa Thông tin & Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật, Hà Nội.
4. Tạ Đức (2002), *Tìm hiểu văn hóa Katu*, Nxb. Thuận Hóa, Huế.
5. Le Pichon (2011), *Những kẻ săn máu*, Tạ Đức dịch, Nxb. Thế giới, Hà Nội.
6. Briu Liếc (2018), *P’rá Cotu Tiếng Cotu*, Nxb. Hội nhà văn, Hà Nội.
7. Nguyễn Văn Minh (2009), *Tôn giáo tín ngưỡng của người Ve ở Việt Nam*, Nxb. KHXH, Hà Nội.
8. Phạm Thị Trung (2006), “Quan niệm về linh hồn người và các nghi lễ liên quan tới linh hồn của người Xơ Teng ở Tu Mơ Rông”, trong *Nghi lễ và phong tục các tộc người ở Tây Nguyên*, Nxb. KHXH, Hà Nội.

TRADITIONAL “TENG PING” OF THE CO TU PEOPLE IN NAM DONG DISTRICT, THUA THIEN HUE PROVINCE

Tran Duc Sang*

Vietnam National Institute of Culture and Arts Studies: Hue Branch,
6 Nguyen Luong Bang St., Hue city, Vietnam

Abstract. According to the traditional custom of the Co Tu, people who have common deaths, after a long time, will be reburied in Mo house - a traditional grave of the Co Tu people by relatives in the clan and village community (Têng Ping). This is a belief system held on a large scale and takes place on many days with many ceremonies of selecting land, wood exploiting and carving, nourishing the souls of the dead, sacrificing rituals, cuisine, folklore, etc, which characterizes their life cycle. These activities, in addition to the meaning of sending the dead souls back to eternity, the last remaining mark of the Mo house is to show many unique and spiritual artistic values which Co Tu people desire to give their best to the

deceased, clearly showing the humanity between the world of the living and the dead. This is their view of their worldview and human life.

Keywords: Mo house building, Co Tu ethnic group, tradition, Nam Dong, Thua Thien Hue